

PUNCTE DE REPER PE TRASEUL REDEFINIRII PRESCRIPTIEI RĂSPUNDERII PENALE ÎN SISTEMUL LEGISLATIV ROMÂNESC

(I)

Dr. Versavia BRUTARU*, Raul Alexandru NESTOR**

Abstract: *Accepting that the existence of an interval in which the perpetrator was aware at every moment of the risk of being detected and brought to justice, was sometimes equated to a real punishment, the period in which the perpetrator was forced to avoid the authorities, to live under the empire the fear that he will not escape liability, justifies the removal by law of the possibility of his conviction after the passage of a time interval related to the maximum duration of the punishment that the law provides for the committed act. Achieving the purpose of the criminal law requires that the criminal liability of the criminal intervene as close as possible to the moment of the crime, so that the process proceeds with speed. The passage of time leads to the dilution of the evidence, with the risk of convicting some innocent people, and the social resonance of the crime diminishes until it disappears. The prescription of criminal liability appears as a legal institution having effects both on the level of substantive criminal law, failure to meet the deadline being a condition to be punishable, and on the level of criminal procedural law, being a condition of procedure, the fulfillment of the limitation period preventing the exercise of criminal action. If a national regulation, specific to another legal system, considers that the prescription of criminal liability belongs to procedural law, not to substantive law, it will be possible to modify that rule in order to extend the limitation period in respect of crimes for which it has not already been fulfilled this term at the time of modification. In an attempt to emphasize the differences between a criminal procedural legislative regulation and a regulation specific to the substantive law, we considered it necessary to make a short foray into the modern criminal legislation of Romania in order to highlight the contextual orientation of the national legislator in this field of regulation. It becomes extremely important for any internal legislative process, an approach to the regulation of the prescription of criminal liability in the legal order of other states, the experience of these states being able to be considered and capitalized by the national legislator, respecting the constitutional requirements. An essential purpose of this endeavor is to provide a perspective on how to regulate the prescription of criminal liability in other legal systems.*

Key words: *The right of the state to impose penalties; the prescription of criminal liability; the effects of the limitation of criminal liability; substantive law; procedural law; causes of interruption of the limitation period; special limitation; unconstitutionality; more favorable criminal law; regulation of the limitation of criminal liability in the legal systems of other countries.*

* Cercetător științific III, (scientific researcher) Institutul de Cercetări Juridice "Acad. Andrei Rădulescu", Academia Română; ORCID ID: 0000-0002-3445-257x; WEB OF SCIENCE ID: K-6835-2017; bversavia@gmail.com

** Judecător (Judge, Bucharest Court), Tribunalul București; raulalexandrunestor@yahoo.com

Introducere

Acceptând că existența unui interval în care făptuitorul a fost conștient în fiecare moment de riscul depistării sale și aducerii în fața justiției, a fost uneori echivalat unei veritabile pedepse, perioada în care autorul faptei a fost silit să se ferească de autorități, să trăiască sub imperiul temerii că nu va scăpa de angajarea răspunderii, justifică înlăturarea prin lege a posibilității de condamnare a acestuia după trecerea unui interval de timp raportat la durata maximă a pedepsei pe care legea o prevede pentru fapta săvârșită.

Realizarea scopului legii penale impune ca răspunderea penală a infractorului să intervină cât mai aproape de momentul comiterii infracțiunii, ca procesul să se desfășoare cu celeritate. Trecerea timpului conduce la diluarea probelor, cu riscul condamnării unor persoane nevinovate, iar rezonanța socială a infracțiunii se diminuează până la dispariție.

Prescripția răspunderii penale apare ca o instituție juridică având efecte atât pe planul *dreptului penal substanțial*, neîmplinirea termenului fiind o condiție de pedepsibilitate, cât și pe *planul dreptului procesual penal*, fiind o condiție de procedibilitate, împlinirea termenului de prescripție împiedicând exercitarea acțiunii penale.

Dacă o reglementare națională, specifică unui alt sistem de drept consideră că prescripția răspunderii penale aparține legii de procedură, și nu dreptului material, va fi posibilă modificarea acelei reguli cu scopul de a prelungi termenul de prescripție în ceea ce privește infracțiunile pentru care nu s-a împlinit deja acest termen la momentul modificării. Astfel, prin Hotărârea din 22 iunie 2000, pronunțată în Cauza Coëme și alții împotriva Belgiei, §§ 147–149, Curtea de la Strasbourg a statuat că prelungirea termenului de prescripție nu implică o încălcare a drepturilor garantate de art.7 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, dacă legea națională a unui stat consideră o regulă în materie de prescripție penală ca fiind mai degrabă de procedură decât de fond, este posibilă modificarea acelei reguli cu scopul de a prelungi termenul de prescripție în ceea ce privește infracțiunile pentru care nu s-a împlinit deja acest termen la momentul modificării.

În încercarea de sublinia diferențele între o reglementare legislativă procesual penală și o reglementare specifică dreptului substanțial, am considerat necesară o scurtă incursiune în legislația penală modernă a României în scopul de a pune în evidență orientarea contextuală a legiuitorului național în acest domeniu de reglementare.

Pe linia de reglementare a prescripției *ca instituție de drept substanțial*, s-a afirmat, în esență, că prescripția răspunderii penale aparține dreptului material, tocmai prin raportare la definiția noțiunii de răspundere penală, ca și element constitutiv al raportului juridic penal de conflict, generat prin comiterea actului de conduită interzis. Prin comiterea unui astfel de act infracțional, între stat și individ se naște un raport juridic penal de conflict. În conținutul acestuia, ca în cadrul oricărui alt raport juridic, părțile devin titulare de drepturi și obligații.

Statul, în calitate de reprezentant al societății devine titular al dreptului de a aplica sancțiunea penală prevăzută de lege pentru infracțiunea concretă comisă, iar pe de altă parte individului îi revine obligația de a se supune executării acestor sancțiuni.

După cum s-a afirmat într-o altă opinie exprimată în literatura de specialitate¹, prescripția răspunderii, chiar dacă denumirea conține substantivul „răspundere”, nu are, de fapt, niciodată aptitudinea de a conduce la înlăturarea răspunderii penale. Efectele prescripției se produc, întotdeauna, înainte de pronunțarea unei hotărâri definitive de condamnare, în timp ce răspunderea penală se stabilește numai după pronunțarea unei hotărâri definitive de condamnare. De aceea, în această a doua opinie, sunt considerate eronate acele susțineri care plasează prescripția răspunderii penale în sfera dreptului material, tocmai pentru efectele pe care prescripția le produce asupra răspunderii penale, care ar fi astfel înlăturată, pentru că asemenea efecte, în realitate nici nu există.

Considerând că răspunderea penală poate fi stabilită numai printr-o hotărâre judecătorească definitivă, pentru a putea vorbi despre înlăturarea răspunderii, ar fi necesar ca procesele penale, în care este incidentă prescripția răspunderii penale, să fie parcurse până la soluționarea definitivă și, dacă se constată existența răspunderii (existența infracțiunii și responsabilitatea celui ce a comis-o), instanțele să nu aplice totuși o pedeapsă pentru că răspunderea este înlăturată ca efect al prescripției răspunderii penale. Or, constatarea împlinirii termenului de prescripție a răspunderii penale conduce la oprirea imediată a procedurilor penale, indiferent de faza în care se află, fără a mai interesa dacă fapta reproșată constituie infracțiune și a fost comisă de către persoana acuzată.

În considerentele Deciziei nr. 358/2022², Curtea a constatat că ansamblul normativ în vigoare nu oferă toate elementele legislative necesare aplicării previzibile a normei sancționate prin Decizia nr. 297 din 26 aprilie 2018³. Astfel, deși Curtea Constituțională a făcut trimitere la vechea reglementare, evidențiind reperele unui comportament constituțional pe care legiuitorul avea obligația să și-l însușească, aplicând cele statuate de Curte, acest fapt nu poate fi interpretat ca o permisiune acordată de către instanța de contencios constituțional organelor judiciare de a stabili ele însele cazurile de întrerupere a prescripției răspunderii penale.

Observând că se impunea de urgență reglementarea unor condiții clare în care intervine întreruperea prescripției răspunderii penale, reglementare care să asigure și în continuare desfășurarea într-un cadru normativ accesibil și previzibil a activității organelor judiciare în cadrul procesului penal, evitându-se astfel o lacună legislativă, Guvernul României a adoptat Ordonanță de urgență nr. 71 din 30 mai 2022⁴. Conform

¹ Florin Streteanu, *Considerații privind modificarea Codului penal prin Legea 27/2012*, în *Caiete de Drept Penal* nr. 1/2012;

² Publicată în M. Of. nr.565 din 09.06.2022.

³ Publicată în M. Of. nr.518 din 25.06.2018.

⁴ M. Of. nr. 531 din 30 mai 2022.

acestei ordonanțe, art. 155 din Legea nr. 286/2009 privind Codul penal, alineatul (1) se modifică și va avea următorul cuprins: „(1) *Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză care, potrivit legii, trebuie comunicat suspectului sau inculpatului.*”

La un deceniu de data intrării în vigoare a unei noi legislații penale, în România se propune elaborarea și punerea în dezbatere publică a variantelor revizuite ale noilor Coduri penale și ale legislației penale speciale de bază și, ulterior, sesizarea Parlamentului până cel târziu la sfârșitul anului 2024.

Reținând că politica penală a statului român se află la o răscruce, iar de la adoptarea noilor coduri penale sute de intervenții au fost făcute pe proiectele inițiale, încă din faza de dezbateri parlamentare și până în prezent, fiind extrem de vizibilă o evoluție a fenomenului criminologic, provocările la care trebuie să răspundă instituțiile de aplicare a legii diversificându-se, apreciem că o revizuire în acest segment legislativ presupune o analiză de drept comparat. Devine extrem de importantă pentru orice proces legislativ intern, o abordare a modului de reglementare a prescripției răspunderii penale în ordinea juridică a altor state, experiența acestor state putând fi avută în vedere și valorificată de legiuitorul național, cu respectarea exigențelor de ordin constituțional.

Unul din obiectivele prezentului demers este și acela de a oferi inclusiv o perspectivă a modului de reglementare a prescripției răspunderii penale în alte sisteme de drept.

I. Justificarea temeiului pe care se întemeiază dreptul societății de a sancționa și necesitatea de stabilire a limitelor unui asemenea drept.

Relația dintre orice formă a răspunderii juridice și intervalul în care aceasta poate fi angajată reprezintă obiect de studiu pentru mai multe ramuri de drept, în legislația modernă formele de răspundere imprescriptibilă fiind extrem de rar întâlnite.

Dacă în materia raporturilor de drept privat, pasivitatea unei părți poate conduce la imposibilitatea valorificării unui drept subiectiv după trecerea unui interval de timp sau, după caz la posibilitatea dobândirii unui drept ca urmare a exercitării unor prerogative specifice pe o perioadă de timp mai îndelungată, în cazul raporturilor de drept public situația devine mai complexă, aceeași formă a răspunderii putând deveni imprescriptibilă numai în considerarea caracterului extrem de grav al actului de conduită interzis care justifică angajarea răspunderii subiectului de drept responsabil.

Chiar în materia raporturilor juridice penale, regula constă în caracterul prescriptibil al răspunderii, societatea fiind dispusă să accepte că, după un interval relativ substanțial de timp, nu se mai impune o formă de represiune atât de gravă cum este represiunea penală.

După un interval de timp îndelungat de la aplicarea sau de la executarea pedepsei, aceasta, chiar dacă ar da satisfacție ideii abstracte de justiție, ar fi inefficientă în raport cu realizarea scopului sancțiunilor de drept penal: prevenirea generală și

specială a săvârșirii unor noi infracțiuni; în această lungă perioadă de timp reacția conștiinței sociale s-a neutralizat și eficacitatea sancțiunii și a exemplului a dispărut.

Trecerea timpului a constituit în viziunea legiuitorului modern un factor care absolvă de răspundere penală, întrucât timpul acționează deopotrivă pentru sau împotriva tuturor. După un interval semnificativ de timp, pe lângă diminuarea eficienței ripostei sociale pe care o presupune angajarea răspunderii penale, rezonanța socială a faptei cunoscând un proces de scădere constantă, administrarea unor mijloace de probă devine extrem de anevoioasă, martorii putând invoca probleme de memorie, riscul adoptării unei soluții netemeinice fiind de asemenea extrem de ridicat⁵.

În același timp, existența unui interval în care făptuitorul a fost conștient în fiecare moment de riscul depistării sale și aducerii în fața justiției, a fost uneori echivalat unei veritabile pedepse din perspectiva persoanei care a participat la comiterea faptei. Perioada în care autorul faptei a fost silit să se ferească de autorități, să trăiască sub imperiul temerii că nu va scăpa de angajarea răspunderii, justifică înlăturarea prin lege a posibilității de condamnare a acestuia după trecerea unui interval de timp raportat la durata maximă a pedepsei pe care legea o prevedea pentru fapta săvârșită.

Chiar în condițiile declarării ca imprescriptibile a crimelor de război comise în timpul ultimului conflict militar mondial, tragerea la răspundere penală a unor persoane care au comis asemenea fapte extrem de grave a fost amplu dezbătută, dat fiind că persoanele care au fost condamnate se aflau la vârste extrem de înaintate, trăind cea mai mare perioadă a vieții numai cu gândul de a nu fi descoperite și trimise în fața instanțelor. Se poate afirma la modul generic că, fiind reglementată să elimine o atmosferă de conflict și de tensiune socială, prin clarificarea unor situații juridice inițial echivoce sau disputate, fiind considerată o „*finis sollicitudinis et periculi litium*”.

Deși aparent, prescripția poate să aibă și are, uneori, ca efect consacarea unei nedreptăți (*impium praesidium*), legislația modernă i-a oferit o amplă reglementare, fiind astfel recunoscute efectele curgerii timpului în materia conflictelor sociale.

În prezent, prescripția reprezintă o instituție juridică unanim recunoscută, chiar dacă după o istorie și o evoluție aparte a reglementării, o parte consistentă din aspectele sau elementele ei constitutive (obiect, natura juridică, fundament, condiții, mecanism, efecte) nu poate fi apreciat ca definitiv stabilit și dincolo de orice îndoială sau controversă.

II. Cauzele care înlătură răspunderea penală în sistemul legislativ român

Raportul penal de conflict născut odată cu săvârșirea infracțiunii se poate stinge ca urmare a intervenirii unor stări, situații sau împrejurări ulterioare, considerate impedimente în realizarea răspunderii penale.

Asemenea împrejurări, situații sau stări pot fi consecința manifestării de voință a legiuitorului (amnistia sau dezincriminarea), a persoanei vătămate (lipsa plângerii

⁵ Marian Nicolae, *Tratat de prescripție extinctivă*, București, Editura Universul Juridic, 2010, p. 9.

prealabile, retragerea acesteia și împăcarea părților) sau a intervenirii unor evenimente străine de manifestările umane (decesul inculpatului sau prescripția răspunderii penale ca urmare a trecerii timpului).

Cauzele care înlătură răspunderea penală reprezintă acele fapte juridice în sens larg, având ca efect încetarea raportului juridic penal, survenite ulterior săvârșirii infracțiunii și care fac să se stingă atât dreptul societății de a angaja răspunderea penală a autorului unei fapte ilicite cât și obligația acestuia de a se supune vreunei sancțiuni. Spre deosebire de cauzele care înlătură caracterul penal al faptei care sunt anterioare sau concomitente actului de conduită interzis, cauzele care înlătură răspunderea penală sunt întotdeauna ulterioare apariției raportului de conflict. Cauzele generale care înlătură răspunderea penală sunt reglementate în partea generală a Codului penal și se referă la orice infracțiune, fiind incidente pentru orice infracțiune. Acestea sunt: amnistia antecondamnatorie, prescripția răspunderii penale, lipsa plângerii prealabile și împăcarea părților. Cauzele generale care înlătură răspunderea diferă de cauzele speciale de înlăturare a răspunderii penale, respectiv de așa numitele cauze de nepedepsire sau de impunitate și care au ca efect înlăturarea răspunderii penale doar pentru o anumită infracțiune.

Cauzele de nepedepsire sunt reglementate în partea generală a Codului penal (desistarea, împiedicarea producerii rezultatului; împiedicarea săvârșirii faptei de către participant), reprezentând cauze subiective care se referă la conduita făptuitorului în timpul comiterii faptei.

Cauzele de impunitate sunt prevăzute în partea specială a Codului penal, în legătură cu anumite infracțiuni, reprezentând cauze subiective, legate de conduita ulterioară comiterii faptei (de exemplu, denunțarea faptei de către mituitor – art. 290 alin. 3 din Codul penal; retragerea mărturiei mincinoase-art. 273 alin.3 din Codul penal, etc.).

Efectele acestor cauze se manifestă atât pe planul dreptului penal material cât și pe planul dreptului procesual penal. Pe planul dreptului penal material, cauzele care înlătură răspunderea penală au efect extintiv al raportului juridic penal, în timp ce sub aspectul procesual penal, aceste cauze împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau exercitarea acesteia. Dacă intervin anterior începerii urmăririi penale, aceasta nu se va mai începe, iar dacă procesul penal este început, acesta încetează, fie în faza de urmărire penală, printr-o soluție de clasare, fie în faza de judecată prin încetarea procesului penal. Cauzele care înlătură răspunderea penală nu au în principiu efect asupra răspunderii civile a autorului faptei, acesta fiind ținut a răspunde pentru paguba pricinuită prin infracțiune, cu excepția cazului în care a intervenit împăcarea părților care stinge și acțiunea civilă.

III. Prescripția răspunderii penale

III.a Concept și caracterizare

Prescripția răspunderii penale poate fi definită drept acea cauză de stingere a obligației infractorului de a suporta consecințele penale ale faptei săvârșite, ca efect al trecerii unui interval de timp, anume determinat prin dispoziții legale. Rațiunea

acestei cauze este strâns legată de obiectivul represiunii penale, care este acela de a asigura prevenția generală și specială a săvârșirii de noi infracțiuni. Prin aplicarea și executarea pedepsei după trecerea unui interval prea îndelungat de timp, justiția nu ar mai fi eficientă în raport cu scopul legii penale.

Realizarea scopului legii penale impune ca răspunderea penală a infractorului să intervină cât mai aproape de momentul comiterii infracțiunii, ca procesul să se desfășoare cu celeritate. Trecerea timpului conduce la diluarea probelor, cu riscul condamnării unor persoane nevinovate, iar rezonanța socială a infracțiunii se diminuează până la dispariție. De asemenea, „teama de a nu fi descoperit, pe care timp îndelungat infractorul a trebuit să o înfrunte, echivalează cu o pedeapsă îndeustătoare pentru fapta penală comisă”⁶.

Prin urmare prescripția răspunderii penale are la bază ideea că, pentru a-și atinge scopul, acela al realizării ordinii de drept, răspunderea penală trebuie să intervină prompt, cât mai aproape de momentul săvârșirii infracțiunii, întrucât doar în acest fel poate fi realizată prevenția generală și cea specială și poate fi creat, pe de o parte, sentimentul de securitate a valorilor sociale ocrotite, iar, pe de altă parte, încrederea în autoritatea legii. Cu cât răspunderea penală este angajată mai târziu față de data săvârșirii infracțiunii, cu atât eficiența ei scade, rezonanța socială a săvârșirii infracțiunii se diminuează, iar stabilirea răspunderii penale pentru săvârșirea infracțiunii nu mai apare ca necesară, deoarece urmările acesteia ar fi putut fi înlăturate sau șterse.

Legiuitorul român a înțeles să instituie termene, prevăzute în art. 154 C. pen., în funcție de gravitatea infracțiunilor, în care neluarea unei măsuri punitive să aibă ca efect înlăturarea răspunderii penale prin intervenția prescripției.

Prescripția răspunderii penale este, deci, o cauză extinctivă (de stingere) a răspunderii penale, o cauză ce stinge raportul juridic penal de conflict, deoarece acesta nu a fost soluționat într-o perioadă de timp rezonabilă și care determină imposibilitatea aplicării sau luării sancțiunilor de drept penal (pedepse, măsuri educative sau măsuri de siguranță), cauză determinată și justificată de influența pe care trecerea timpului o exercită asupra necesității de a se recurge la constrângere penală.

Prescripția răspunderii penale presupune stingerea raportului juridic penal de conflict, născut prin săvârșirea unei infracțiuni, ca urmare a nerealizării lui într-un anumit termen prevăzut de lege. Pornind tocmai de la rațiunea necesității tragerii la răspundere penală a făptuitorilor într-un termen cât mai scurt de la data săvârșirii faptelor instituția prescripției răspunderii penale constă în stabilirea unui termen care trebuie să curgă în mod netulburat și în interiorul căruia autorul faptei fie nu a fost tras la răspundere penală, fie nu s-a încercat tragerea la răspundere penală. Doar în aceste condiții uitarea faptei se poate realiza. Dacă, însă, în acel interval s-a încercat tragerea la răspundere penală, uitarea socială nu mai poate avea loc, iar prescripția nu mai poate curge netulburat. După cum am precizat, prescripția răspunderii penale apare ca o instituție juridică având efecte atât pe planul **dreptului penal substanțial**,

⁶ V. Dongoroz, *Drept penal*, București, 1939, p. 714–715.

neîmplinirea termenului fiind o condiție de pedepsibilitate, cât și pe planul **dreptului procesual penal**, fiind o condiție de procedibilitate, împlinirea termenului de prescripție împiedicând exercitarea acțiunii penale.

Dacă o reglementare națională, specifică unui alt sistem de drept consideră că prescripția răspunderii penale aparține legii de procedură, nu dreptului material, va fi posibilă modificarea acelei reguli cu scopul de a prelungi termenul de prescripție în ceea ce privește infracțiunile pentru care nu s-a împlinit deja acest termen la momentul modificării. Astfel, prin Hotărârea din 22 iunie 2000, pronunțată în Cauza Coëme și alții împotriva Belgiei⁷, p. 147–149, Curtea de la Strasbourg a statuat că prelungirea termenului de prescripție nu implică o încălcare a drepturilor garantate de art. 7 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, dacă legea națională a unui stat consideră o regulă în materie de prescripție penală ca fiind mai degrabă de procedură decât de fond, este posibilă modificarea acelei reguli cu scopul de a prelungi termenul de prescripție în ceea ce privește infracțiunile pentru care nu s-a împlinit deja acest termen la momentul modificării. Prescripția răspunderii penale produce efecte *in rem*, și nu *in personam*, în mod diferit pentru fiecare participant în parte⁸.

Se poate afirma că împlinirea acestui termen are ca efect decăderea organelor judiciare din dreptul său. Este firesc ca îndeplinirea oricărui act de procedură în privința faptelor comise să aibă ca efect debutul unui nou termen de prescripție cu privire la ansamblul faptelor care, împreună, formează infracțiunea urmărită, până la împlinirea termenului prescripției speciale, conform art. 155 alin. (4) din Codul penal.

Ca și în cazul amnistiei, și în cazul prescripției răspunderii penale, intervenția acesteia are efecte *ope legis*, aplicarea ei neputând fi refuzată de făptuitor, dar și în acest caz făptuitorul are dreptul să ceară continuarea procesului penal (conform art. 18 din Codul de procedură penală), pentru a-și demonstra nevinovăția, pe fondul cauzei, dar dacă nu reușește acest lucru, cauza de exonerare de răspundere va opera în final din oficiu.

De la regula ca prescripția reprezintă o cauză generală de înlăturare a răspunderii penale, există și excepții care sunt prevăzute de majoritatea legislațiilor penale, un exemplu recent de reglementare națională fiind oferit prin Legea nr. 217/2020⁹ pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal și a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală. Acest act normativ adăugă faptele de viol, cât și pe cele sancționate ca act sexual cu un minor în Codul penal în lista faptelor pentru care răspunderea penală nu se prescrie. Pe această listă se mai află și faptele de omor și cele intenționate urmate de moartea victimei, precum și faptele de genocid, și infracțiunile contra umanității și de război.

Din perspectiva efectelor prescripției răspunderii penale, chiar în condițiile reglementării în legislațiile naționale a unor termene imperative, orice activitate

⁷ <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-59194&filename=CASE%20OF%20COEME%20AND%20OTHERS%20v.%20BELGIUM.docx&logEvent=False>

⁸ Decizia CCR nr. 443 din 22 iunie 2017, M. Of. nr. 839 din 24 octombrie 2017, p. 23–25).

⁹ Monitorul Oficial nr. 1012/ 30.10.2020.

având ca efect readucerea în atenția societății a faptului săvârșirii infracțiunii întrerupe cursul prescripției și va cauza amânarea producerii efectelor sale. Pentru încetarea definitivă a raportului de conflict, termenul de prescripție trebuie să curgă fără intervenția niciunui act de natură a readuce în conștiința publică fapta comisă. Întreruperea cursului prescripției răspunderii penale presupune pierderea beneficiului timpului scurs până la efectuarea oricărui act de procedură în cauză (act procedural care, potrivit legii procesual penale, poate fi un act de urmărire penală sau de judecată, îndeplinit până la pronunțarea hotărârii definitive), moment de la care începe să curgă un nou termen de prescripție. În cazul săvârșirii infracțiunii în participație, întreruperea cursului prescripției față de unul/unii dintre participanți produce efecte *in rem*.

Aceste dispoziții legale [art. 155 alin. (1)–(3) C. pen.] dădeau conținut și prevederilor art. 123 alin. (1)–(3) din codul penal de la 1969, spre deosebire de care, legiuitorul inițial a abandonat concepția care limita întreruperea cursului prescripției doar la actele care trebuiau comunicate învinutului/inculpatului în desfășurarea procesului penal (noul Cod penal intrat în vigoare la data de 01 februarie 2014 reprezentând, în acest sens, o reglementare mai puțin favorabilă decât Codul penal din 1969)¹⁰.

Actualul Cod penal în forma anterioară anului 2022, în art. 155 alin. (1) nu a mai reprodus dispoziția cuprinsă în art. 123 alin.1 din Codul penal din 1969, potrivit căreia întreruperea prescripției are loc prin îndeplinirea oricărui act care, potrivit legii, trebuie comunicat învinutului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal, ci cuprindea o dispoziție nouă potrivit căreia întreruperea cursului prescripției este posibilă prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză, fără ca actul întocmit să fie condiționat de comunicare către inculpat.

Practic, în noua viziune a legiuitorului național, orice act de procedură efectuat pe parcursul cauzei, indiferent dacă potrivit legii acesta trebuie sau nu comunicat inculpatului, ar fi avut ca efect întreruperea cursului prescripției și curgerea unui nou termen de prescripție.

Ca atare, potrivit Codului penal, în forma intrată în vigoare la data de 01 februarie 2014, pentru întreruperea cursului prescripției răspunderii penale, pe de o parte, nu interesa natura, tipul de act de procedură efectuat în cauză și nici dacă i s-a comunicat unui participant actul de procedură respectiv, iar pe de altă parte, nu avea relevanță stadiul în care se afla cauza atunci când actul de procedură a fost efectuat.

Deși la prima vedere această formulare ar fi reprezentat un element de progres pe traseul alinierii legislației naționale la acele sisteme de drept în care prescripția răspunderii penale aparține mai degrabă dreptului procesual penal, în practică, acest mod de reglementare a avut un caracter profund deficitar, generând alte probleme mult mai grave din punct de vedere al urmărilor.

¹⁰ Tudorel Toader ș. a., *Noul Cod penal*, Ed. Hamangiu, București, 2014, pag. 252; Andrei Viorel Iugan, *Codul penal adnotat. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 411; Voicu Ionel Pușcașu, Cristinel Ghigheci, *Codul penal adnotat. vol. 1, Partea Generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2021 p. 564 și urm.

Modificările aduse de legiuitorului român în materia întreruperii termenelor de prescripție a răspunderii penale au fost preluate din dreptul francez și din cel spaniol. În aceste două sisteme naționale de drept, întreruperea termenelor de prescripție **nu** este condiționată de comunicarea actelor de procedură suspectului sau inculpatului, însă, fiind vorba de o reglementare de drept substanțial, Codul penal nu a mai reglementat *in terminis* care anume acte de procedură ar putea întrerupe cursul prescripției.

Ca urmare a intrării în vigoare a unei asemenea reglementări, similar altor sisteme juridice contemporane, identificarea actelor care ar fi putut avea efect întreruptiv al cursului prescripției a revenit în competența exclusivă a judecătorului investit cu soluționarea acuzației formulate, interpretarea și aplicarea normei putând fi cenzurată pe calea unei căi devolutive de atac, orice act de procedură efectuat înainte de expirarea termenului de prescripție, emis de către organul competent și care nu este nul, având ca efect întreruperea cursului prescripției răspunderii penale, în considerarea faptului că orice act efectuat în cauză ar fi fost în măsură a readuce în memorie fapta săvârșită.

Potrivit acestei concepții care a stat la baza noii reglementări în materie penală, actele cu efect întreruptiv al cursului prescripției se impun fie efectuate mai înainte ca termenul de prescripție să se fi împlinit, să provină de la organele judiciare competente, să fie făcute în conformitate cu dispozițiile legale, respectiv să nu fie afectate de un motiv de nulitate.

Conform legii procesual penale române, actele de procedură reprezintă modalități sau forme prin intermediul cărora se desfășurează toate activitățile din cursul unui proces penal, acestea fiind clasificate în acte procesuale (acte juridice prin care organele judiciare și părțile din proces își pot exercita drepturile și obligațiile lor procesuale, în vederea realizării scopului procesului penal, cu existență de sine stătătoare și cu o poziție dominantă în raport cu actele procedurale, întrucât determină existența acestora); acte procedurale (prin care se aduc la îndeplinire actele și măsurile procesuale, *exempli gratia*, ascultarea persoanelor, emiterea mandatului de arestare și executarea lui, ridicarea de obiecte și/sau înscrisuri, efectuarea de percheziții, cercetarea la fața locului). Cele din a doua categorie sunt acte de executare, cu menirea de a aduce la îndeplinire dispozițiile pe care le conțin actele procesuale.

Deși o asemenea clasificare era cunoscută și legiuitorului național la data intrării în vigoare a Codului penal, în materia reglementării cauzelor de întrerupere a prescripției nu regăsim nici măcar o normă de trimitere la o categorie de acte care ar fi putut justifica întreruperea cursului prescripției răspunderii penale. Or, în condițiile unor noi reglementări, indiferent de obiectul acestora, legiuitorul este obligat în orice societate democratică, să respecte principiul previzibilității legii.

Acest principiu esențial de reglementare este respectat numai dacă destinatarul normei are posibilitatea de a cunoaște, din însuși textul normei juridice pertinente, la nevoie chiar și cu ajutorul interpretării acesteia de către instanțe și în urma obținerii

unei asistențe judiciare adecvate, care sunt actele și omisiunile ce pot angaja răspunderea sa penală și care este pedeapsa pe care o riscă în virtutea acestora¹¹.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că semnificația noțiunii de previzibilitate depinde într-o mare măsură de conținutul textului despre care este vorba și de domeniul pe care îl acoperă, precum și de numărul și de calitatea destinatarilor săi.

Principiul previzibilității legii nu se opune ideii ca persoana în cauză să fie determinată să recurgă la îndrumări clarificatoare pentru a putea evalua, într-o măsură rezonabilă în circumstanțele cauzei, consecințele ce ar putea rezulta dintr-o anumită faptă. (CEDO, Hotărârea din 15 noiembrie 1996, Cauza Cantoni împotriva Franței, § 29, Hotărârea din 22 iunie 2000, Cauza Coëme și alții împotriva Belgiei, § 145, Hotărârea din 7 februarie 2002, Cauza E.K. împotriva Turciei, § 51, Hotărârea din 29 martie 2006, Cauza Achour împotriva Franței, §§ 41 și 42, Hotărârea din 24 mai 2007, Cauza Dragotoni și Militaru-Pidhorni împotriva României, §§ 33 și 34, Hotărârea din 12 februarie 2008, Cauza Kafkaris împotriva Ciprului, § 140, Hotărârea din 20 ianuarie 2009, Cauza Sud Fondi srl și alții împotriva Italiei, §§ 107 și 108, Hotărârea din 17 septembrie 2009, Cauza Scoppola împotriva Italiei, nr. 2, §§ 93, 94 și 99, Hotărârea din 21 octombrie 2013, Cauza Del Rio Prada împotriva Spaniei, §§ 78, 79 și 91).

Noțiunea „drept” („law”) folosită la art. 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului corespunde noțiunii „lege” ce apare în alte articole din Convenție și cuprinde dreptul de origine atât legislativă, cât și jurisprudențială, implicând condiții calitative, printre altele, respectiv accesibilitate și previzibilitate¹².

Or, deși legiuitorul național din 2014 a fost inspirat de reglementările franceze și spaniole, aceste sisteme juridice referindu-se la întreruperea termenelor de prescripție necondiționat de comunicarea actelor de procedură suspectului sau inculpatului, nu se poate reține că ar fi respectat principiul previzibilității legii, deoarece nu a oferit nici măcar un exemplu de act cu efect întreruptiv de prescripție. În aceste condiții, nu se poate reține că un justițiabil, chiar asistat de un avocat cu specializare aprofundată în materie penală, ar fi putut avea reprezentarea clară dacă un anumit act poate să conducă la întreruperea cursului prescripției. Nu se putea marca o diferență clară între audierea persoanei acuzate pe motivul unui probatoriu nou, necunoscut anterior și o cerere de aprobare a accesului la dosarul de urmărire penală.

Tot în intervalul corespunzător termenului de prescripție, pot apărea anumite situații, fie de drept fie de fapt, care impun ca timpul cât durează acestea să nu se socotească în calculul termenului de prescripție. Astfel potrivit art. 156 din Codul penal cursul termenului prescripției prevăzute în art. 154 (cursul prescripției

¹¹ Decizia CCR nr.154 din 24 martie 2016, M. Of. nr.450 din 16 iunie 2016, §18, Decizia nr. 138 din 14 martie 2017, M. Of. nr.537 din 10 iulie 2017, §21, Decizia nr.527 din 11 iulie 2017, M. Of. nr. 814 din 15 octombrie 2017, §21.

¹² Cantoni împotriva Franței, Hotărârea din 15 noiembrie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-V, p. 1627, § 29, Coëme și alții împotriva Belgiei, nr. 32.492/96, 32.547/96, 32.548/96, 33.209/96 și 33.210/96, § 145, CEDO 2000-VII, și E.K. împotriva Turciei, nr. 28.496/95, § 51, 7 februarie 2002) (§34.).

răspunderii penale) este suspendat pe timpul cât o dispoziție legală sau o împrejurare de neprevăzut sau de neînălăturat împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal.

Din textul de lege enunțat mai sus, rezultă existența a două cauze care determină suspendarea cursului prescripției și anume:

a) Când, ca urmare a unei dispoziții legale este împiedicată punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal (de exemplu, pe perioada cât durează autorizarea prealabilă a procurorului general impusă prin prevederile art. 10 alin. 2 din Codul penal, în cazul săvârșirii de infracțiuni, în străinătate, de către cetățenii străini sau apatrizi care nu domiciliază în țară, care atrag aplicarea legii penale române potrivit principiului realității.

b) când intervine o împrejurare de neprevăzut sau de neînălăturat care, la fel, împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal (astfel de împrejurări sunt cazuri de forță majoră, cum ar fi de exemplu, epidemiile, inundațiile, starea de război, momente în care organele judiciare nu-și pot desfășura în mod normal activitatea).

În caz de suspendare a cursului prescripției, aceasta nu va determina decât o amânare a curgerii termenului de prescripție, iar prescripția își reia cursul din ziua în care a încetat cauza de suspendare (art. 156 alin. 2 din Codul penal). Termenul de prescripție se va prelungi cu durata corespunzătoare cauzei de împiedicare a curgerii acestuia.

Spre deosebire de întrerupere, suspendarea produce efecte *in personam*, adică va opera numai în raport cu persoanele față de care, pentru motivele arătate anterior, nu a fost posibilă punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal.

Ca urmare a unei perioade recente declarate drept pandemie de Organizația Mondială a Sănătății, jurisprudența instanțelor naționale a analizat existența unei cauze de suspendare a cursului prescripției răspunderii penale.

Reținând că prescripția este o instituție de drept penal, în opinie majoritară, instanțele naționale au reținut că se vor aplica în privința prescripției răspunderii penale, regulile legii penale mai favorabile atât în ceea ce privește termenele, cât și în ceea ce privește cauzele de întrerupere sau suspendare. Conform *acestei orientări jurisprudențiale fundamentate de instanța de control constituțional prin considerentele Deciziei nr. 152/2020* (pct. 90, 100 și 101), termenul prescripției generale a răspunderii penale nu a fost nici întrerupt și nici suspendat, conform art. 156 alin.1 din Codul penal, pe durata celor 60 de zile de stare de urgență din perioada 16 martie 2020 – 14 mai 2020, cu efectul prevăzut în art. 156 alin. 2 din același cod, ca urmare a Decretelor Președintelui României nr. 195/2020¹³ și nr. 240/2020¹⁴ (aprobat prin Hotărârile Parlamentului României nr. 3/2020 și, respectiv, nr. 4/2020).

În susținerea acestei orientări a jurisprudenței naționale, pornind de la considerentele instanței de contencios constituțional, s-a reținut în mod constant că, potrivit art.156 alin.1 din Codul penal, cursul termenului prescripției răspunderii

¹³ Monitorul Oficial nr. 212/16 martie 2020.

¹⁴ Monitorul Oficial nr. 311/14 aprilie 2020.

penale este suspendat pe timpul cât o *dispoziție legală sau o împrejurare de neprevăzut ori de neînălăturat* împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal, iar cele două decrete anterior menționate nu se încadrează în noțiunea de dispoziție legală, pentru a constitui o cauză de suspendare a cursului prescripției generale a răspunderii penale, având în vedere calificarea dată acestora, de Curtea Constituțională, prin considerentele Deciziei nr. 152/2020¹⁵, respectiv aceea de acte administrative cu caracter normativ, subsecvente legii și având o forță juridică inferioară legii, care nu pot să deroge, să se substituie ori să adauge la lege.

Printre elementele reținute în considerentele deciziei menționate, instanța de contencios constituțional, cu privire la natura juridică a actelor emise în perioada stării de urgență, a susținut că procedura restrângerii drepturilor este stabilită prin OUG nr. 1/1999¹⁶ iar actele subsecvente (Decretul Președintelui, ordonanțele militare și ordinele) sunt doar acte de punere în aplicare a ordonanței. În acest sens, CCR în mod judicios a reținut la pct. 98 din considerente că: „În ceea ce privește critica autorului excepției de neconstituționalitate, (...), care stabilesc că exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți fundamentale poate fi restrâns numai prin lege, Curtea reține că decretul Președintelui nu este decât un act administrativ normativ, deci un act de reglementare secundară care pune în executare un act de reglementare primară. Restrângerea exercițiului unor drepturi nu se realizează prin decretul Președintelui, dispozițiile art. 14 lit. d) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/1999 constituind doar norma prin care legiuitorul primar abilitază autoritatea administrativă (Președintele României) să dispună executarea legii, respectiv a dispozițiilor art. 4 din același act normativ care prevăd expres posibilitatea restrângerii exercițiului drepturilor.”

Prin art. 43 alin. 2 din Decretul nr. 195/2020 și art. 64 alin. 5 din Decretul nr. 240/2020 s-a precizat că suspendarea de drept, pe durata stării de urgență, numai a proceselor penale aflate în curs pe rolul instanțelor de judecată, inclusiv cele aflate în procedura în camera preliminară, cu excepțiile menționate, **nu** însă și a urmăririi penale în cauzele aflate în acea fază procesuală.

În concluzie, nici starea de pandemie și nici cele două decrete menționate nu au constituit cauze de suspendare a cursului prescripției răspunderii penale.

III.b O perspectivă istorică a reglementării prescripției răspunderii penale în spațiul legislativ românesc

În încercarea de sublinia diferențele între o reglementare legislativă procesual penală și o reglementare specifică dreptului substanțial, vom recurge la scurtă incursiune în legislația penală modernă a României în scopul de a pune în evidență orientarea contextuală a legiuitorului național în acest domeniu de reglementare.

¹⁵ Publicată în Monitorul Oficial nr. 387/13 mai 2020.

¹⁶ Publicată în Monitorul Oficial nr. 22/21 ianuarie 1999.

În contextul reformei legislative inițiate de Alexandru Ioan Cuza 1865, prescripția, cunoscută sub denumirea de *prescripțiunea acțiunii publice*, era reglementată în Codul de Procedură Penală, în art. 593–595¹⁷.

Ca și în prezent, legislația a epocii a fost puternic influențată de sistemul juridic francez, unde prescripția acțiunii publice era tratată ca o instituție de drept procesual (art. 635–643). Prescripția acțiunii publice în această reglementare avea să-și producă efectele timp de 71 de ani, până în 1936.

Se poate observa deci o perioadă semnificativă în care prescripția răspunderii penale a fost reglementată drept o instituție de procedură penală, în sistemul nostru de drept, prescripția răspunderii penale a fost privită în mod tradițional, ca o instituție de drept material¹⁸.

Reforma legislativă în materie penală din 1936 a adus o schimbare a viziunii legiuitorului național în materia prescripției, prin introducerea pentru prima dată a reglementării prescripției răspunderii penale în Codul Penal (art. 164–167) și tratarea instituției ca una de drept material.

Prescripția era reglementată, în titlul X, capitolul II, secțiunea I, sub denumirea de *Stingerea incriminării prin prescripție*. Art. 164, stabilea imperativ: „*Prescripția stinge incriminarea: (...)*”.

Spre deosebire de reforma legislativă din 1865, modificarea de reglementare în materia prescripției răspunderii penale se regăsește în faptul că opera legislativă penală din 1936 a fost marcată, de această dată, de influența Codului Penal italian din 1930 [Codul Penal italian, aprobat prin Decretul Regal nr. 1398 din 19 octombrie 1930 și publicat în Gazeta Oficială nr. 251 din 26 octombrie 1930, în vigoare și astăzi, desigur, cu modificările suferite pe parcurs, în materia prescripției ultima modificare fiind în 2005]¹⁹.

Opțiunea legiuitorului italian a fost în epocă una controversată, iar legiuitorul român de atunci a reflectat asupra modelului de urmat în această materie. Reamintim că în Italia, în 1919, s-a constituit o comisie de redactare a unui proiect de Nou Cod Penal, comisie condusă de ilustrul profesor Enrico Ferri, în alcătuirea căreia se găsea și cunoscutul penalist Raffaele Garofalo. În 1920 comisia a prezentat Ministerului Justiție prima carte a Noului Cod (partea generală) structurată în 3 titluri și conținând 131 de articole. Capitolul IX era consacrat *Stingerii acțiunii penale și a condamnării* „*Estinzione dell'azione penale e delle condanne*”, iar în art. 120 era reglementată prescripția acțiunii penale, unde textul prevedea că prescripția, afară de cazurile în

¹⁷ Ion Tanoviceanu, *Curs de Drept Penal*, Atelierele Grafice SOCEC & CO SA., București, 1912, vol. 1, p. 191–192 și vol. III, p. 151–179; Traian Pop, *Drept Penal Comparat*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1923, vol. II, p. 130–131 și vol. III, p. 480, 494–495.

¹⁸ Florin Streteanu, *Considerații privind modificarea Codului penal prin Legea 27/2012*, în Caiete de Drept Penal nr. 1/2012.

¹⁹ Codul Penal italian poate fi consultat la următoarea adresă de internet: <http://www.altalex.com/index.php?idnot=36653>, unde instituția prescripției era tratată ca una de drept material (art. 157–161), textul art. 157 stabilind că: „*La prescrizione estingue il reato (...) – prescripția stinge infracțiunea*”.

care legea dispune altfel, stinge acțiunea penală. Din păcate, multe din textele acestui proiect nu aveau să se regăsească și în forma finală a Noului Cod Penal, adoptat 10 ani mai târziu²⁰.

În justificarea deciziei de a trata prescripția drept o instituție de drept material, Consiliul Legislativ a prezentat următoarele explicații oficiale, în cuprinsul Expunerii de motive: „(...) Această materie a stingerii dreptului de urmărire sau acțiunii publice e considerată de mulți penaliști ca o chestiune de procedură și deci rezervată codului de procedură; ori o atare susținere e cu totul neîntemeiată, stingerea dreptului de urmărire nefiind în realitate decât o cauză de stingere a incriminării, deci o chestiune de drept penal, iar nu de procedură, și prin urmare locul ei este a fi tratată în codul penal (...)”²¹.

Această expunere de motive demonstrează dincolo de orice dubiu că motivul pentru care prescripția a devenit, în accepțiunea noii reglementări, o instituție de drept penal constă în faptul că prescripția avea drept efect stingerea incriminării, iar cauzele care conduc la stingerea incriminării aparțin, cu certitudine, dreptului material.

Reglementarea din 1936 a influențat evoluția concepției referitoare la prescripția răspunderii penale, chiar dacă prescripția nu stinge incriminarea și, indiferent de legea care o reglementează, nu poate avea niciodată un asemenea efect.

Stingerea incriminării, sau înlăturarea caracterului penal al faptei (în terminologia Codului penal din 1968), poate reprezenta efectul unei cauze concomitente momentului săvârșirii infracțiunii și legate direct de elementele intrinseci ale faptei. Or, indiferent de concepția care ar sta la baza reglementării, prescripția nu poate avea vreo influență asupra acestor elemente, intervenind numai ulterior comiterii infracțiunii și nu se referă la elementele constitutive ale faptei, ci se întemeiază pe un element extrinsec, respectiv pe scurgerea timpului.

Deși aceste aspecte au fost sesizate și aduse la cunoștința forului decizional chiar în acel moment, în peisajul legislativ autohton ulterior, nu se mai face simțită prezența unei inițiative având ca obiectiv readucerea prescripției în sfera dreptului procesual, rațiunile care o impuseseră ca instituție de drept material rămânând în continuare controversate.

Pe linia de reglementare a prescripției ca instituție de drept substanțial, au fost folosite alte argumente, în ultima jumătate a secolului trecut afirmându-se, în esență, că prescripția răspunderii penale aparține dreptului material, tocmai prin raportare la definiția noțiunii de răspundere penală, ca și element component al raportului juridic penal de conflict, generat prin comiterea actului de conduită interzis. Prin comiterea unui astfel de act infracțional, între stat și individ se naște un raport juridic penal de conflict. În conținutul acestuia, ca în cadrul oricărui alt raport juridic, părțile devin titulare de drepturi și obligații. Statul, în calitate de reprezentant al societății devine

²⁰ Pentru detalii, a se vedea Vintilă Dongoroz, *Reforma Legislației Penale în Italia*, Editura Revistei Penitenciare, București, 1921.

²¹ Expunerea de motive este prezentată în C.G. Rătescu și colectivul, *Codul Penal „Regele Carol II”* Adnotat, Editura Librăriei SOCEC & CO SA, București, 1937, paragraful la care am făcut trimitere fiind regăsit la p. 400.

titularul dreptului de a aplica sancțiunea penală prevăzută de lege pentru infracțiunea concretă comisă, iar pe de altă parte individului îi revine obligația de a se supune executării acestor sancțiuni.

Răspunderea penală, în termeni de maximă simplificare poate fi percepută ca reprezentând dreptul statului de a aplica sancțiunea prevăzută de lege individului care a comis un act de conduită interzis de aceeași lege, astfel încât prescripția răspunderii penale, eliminând dreptul statului de a impune pedepsirea individului, nu poate reprezenta altceva decât o instituție a dreptului penal substanțial, ca și consecință a relației inerente între dreptul statului de a interveni prin aplicarea pedepsei și cauza care afectează existența acestui drept.

Deși această opinie a fost adoptată de cea mai parte a doctrinei de specialitate iar în decizia nr. 1092/2012²², Curtea Constituțională și-a însușit fără rezerve aceste argumente, considerând instituția prescripției răspunderii drept o cauză care înlătură răspunderea penală și, prin urmare, o instituție a dreptului penal material, totuși, dispozițiile art. 15 alin. 2 din Codul penal conform cărora *infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale*, deși reglementează dreptul statului de a pedepsi, impun și o condiție pentru recunoașterea existenței acestui drept și anume dovada prealabilă a existenței infracțiunii, adică a unei fapte concrete care are aptitudinea juridică să atragă pedepsirea persoanei responsabile de comiterea sa.

Or, noțiunea de existență a infracțiunii presupune un demers judiciar, respectiv deschiderea unui proces la finalul căruia se poate susține că actul de conduită interzis întrunește toate condițiile de tipicitate subiectivă și obiectivă ale unei infracțiuni.

Săvârșirea unui act de conduită interzis nu oferă un drept al statului de aplicare imediată a pedepsei, până la constatarea existenței infracțiunii, fapta comisă reprezentând obiectul unui litigiu penal, a unei dispute judiciare între cele două părți ale raportului juridic de conflict, prezumția de nevinovăție fiind garantată la nivel constituțional.

În esență, comiterea unui act de conduită interzis conferă statului doar dreptul de a pretinde justiției aplicarea pedepsei, sub condiția dovedirii existenței infracțiunii și a comiterii acesteia de către persoana acuzată, aprecierea unei fapte penale concrete ca fiind infracțiune, la momentul comiterii ei, iar a făptuitorului drept infractor, tot la acest moment, reprezentând o încălcare autentică a principiului prezumției de nevinovăție.

În lumina principiului constituțional al prezumției de nevinovăție, se poate reține cel puțin o critică a unei concepții majoritare potrivit căreia, în situația cauzelor care înlătură răspunderea penală, fapta comisă constituie infracțiune, iar persoana care a comis-o este considerată infractor, deci există răspundere penală, dar aceasta nu va fi angajată ca efect al prescripției, câtă vreme lipsește o hotărâre definitivă de condamnare.

După cum s-a afirmat într-o a doua opinie minoritară în literatura de specialitate²³, prescripția răspunderii, chiar dacă denumirea conține substantivul

²² Publicată în Monitorul Oficial nr. 67/31 ianuarie 2013.

²³ Florin Streteanu, *Considerații privind modificarea Codului penal prin Legea 27/2012*, în Caiete de Drept Penal nr. 1/2012.

„răspundere”, nu are, de fapt, niciodată aptitudinea de a conduce la înlăturarea răspunderii penale. Efectele prescripției se produc, întotdeauna, înainte de pronunțarea unei hotărâri definitive de condamnare, în timp ce răspunderea penală se stabilește numai după pronunțarea unei hotărâri definitive de condamnare. De aceea, în această a doua opinie, sunt considerate eronate acele susțineri care plasează prescripția răspunderii penale în sfera dreptului material, tocmai pentru efectele pe care prescripția le produce asupra răspunderii penale, care ar fi astfel înlăturată, pentru că asemenea efecte, în realitate nici nu există.

Considerând că răspunderea penală poate fi stabilită numai printr-o hotărâre judecătorească definitivă, pentru a putea vorbi despre înlăturarea răspunderii, ar fi necesar ca procesele penale, în care este incidentă prescripția răspunderii penale, să fie parcurse până la soluționarea definitivă și, dacă se constată existența răspunderii (existența infracțiunii și responsabilitatea celui ce a comis-o), instanțele să nu aplice totuși o pedeapsă pentru că răspunderea este înlăturată ca efect al prescripției răspunderii penale.

Or, constatarea împlinirii termenului de prescripție a răspunderii penale conduce la oprirea imediată a procedurilor penale, indiferent de faza în care se află, fără a mai interesa dacă fapta reproșată constituie infracțiune și a fost comisă de către persoana acuzată.

O analiză sistematică va demonstra că prescripția răspunderii penale nu poate avea ca efect încetarea incriminării sau înlăturarea răspunderii penale, astfel încât să aparțină dreptului material, ci principala consecință a împlinirii termenului de prescripție constă în decăderea a statului din dreptul de a solicita aplicarea pedepsei. Instrumentul juridic prin care statul solicită aplicarea pedepsei este acțiunea penală, instituție reglementată în mod detaliat în legea de procedură penală.

Pornind de la natura reglementării, se poate susține în mod fundamentat că dreptul de a exercita acțiunea penală este, prin natura conținutului, un drept de natură procesuală. Or, așa cum am arătat anterior, tocmai conținutul dreptului procesual permite titularului său, respectiv statului ca reprezentant al societății posibilitatea de a se adresa justiției, pe calea acțiunii penale în scopul de a pretinde pedepsirea individului.

III. c Reglementarea prescripției răspunderii penale în Codul penal intrat în vigoare la data de 01 februarie 2014 și principalele critici aduse de Curtea Constituțională

Consecvent principiului conform căruia răspunderea penală trebuie să intervină prompt, cât mai aproape de momentul săvârșirii infracțiunii, legiuitorul român a înțeles să instituie termene prevăzute în art. 154 C. pen., în funcție de gravitatea infracțiunilor, în care neluarea unei măsuri punitive să aibă ca efect înlăturarea răspunderii penale prin intervenția prescripției.

Viziunea legiuitorului național pare a consacra prescripția răspunderii penale în cadrul cauzelor extinctive (de stingere) a răspunderii penale, fiind reglementată o cauză ce stinge raportul juridic penal de conflict, deoarece acesta nu a fost soluționat într-o perioadă de timp rezonabilă.

Ca și în reglementarea aflată în vigoare până la data de 01 februarie 2014, expirarea termenului de prescripție determină imposibilitatea aplicării sau luării sancțiunilor de drept penal (pedepse, măsuri educative sau măsuri de siguranță), cauză determinată și justificată de influența pe care trecerea timpului o exercită asupra necesității de a se recurge la constrângere penală. Dispozițiile Codului Penal care reglementează instituția prescripției, stabilesc că termenele de prescripție a răspunderii penale sunt: 15 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 20 de ani; 10 ani când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani, dar care nu depășește 20 de ani; 8 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, dar care nu depășește 10 ani; **5 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de un an, dar care nu depășește 5 ani**; 3 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii care nu depășește un an sau amenda.

Termenele prevăzute în lege încep să curgă de la data săvârșirii infracțiunii. În cazul infracțiunilor continue termenul curge de la data încetării acțiunii sau inacțiunii, în cazul infracțiunilor continuate, de la data săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni, iar în cazul infracțiunilor de obicei, de la data săvârșirii ultimului act.

Așa cum am arătat deja, în viziunea legiuitorului național, orice activitate ce are ca efect readucerea în atenția societății a faptului săvârșirii infracțiunii întrerupe cursul prescripției și amână producerea efectelor sale. Termenul de prescripție va trebui să curgă fără intervenția niciunui act de natură a readuce în conștiința publică fapta comisă. Întreruperea cursului prescripției răspunderii penale presupune pierderea beneficiului timpului scurs până la efectuarea *oricărui* act de procedură în cauză (act procedural care, potrivit legii procesual penale, poate fi un act de urmărire penală sau de judecată, îndeplinit până la pronunțarea hotărârii definitive), moment de la care începe să curgă un nou termen de prescripție.

La o distanță de aproximativ 4 ani de la data intrării în vigoare a unei noi legislații penale, respectiv la data de 26 aprilie 2018, Curtea Constituțională s-a pronunțat, prin Decizia nr. 297/2018²⁴, cu privire la dispozițiile art. 155 alin. (1) din Codul penal, constatând faptul că soluția legislativă care prevede întreruperea cursului termenului prescripției răspunderii penale prin îndeplinirea *oricărui* act de procedură în cauză este neconstituțională.

Revenind asupra constituționalității aceluiași articol, prin Decizia nr. 358/2022²⁵ (pronunțată la 26 mai 2022), instanța de control constituțional a observat că autorii excepției de neconstituționalitate au susținut că după publicarea Deciziei nr. 297 din 26 aprilie 2018, legiuitorul nu a intervenit, potrivit art. 147 alin. (1) din Legea fundamentală, în sensul punerii de acord a prevederilor declarate ca fiind neconstituționale cu dispozițiile Constituției și reglementării cazurilor și situațiilor în care poate interveni întreruperea prescripției răspunderii penale, fapt ce a

²⁴ Publicată în Monitorul Oficial nr. 518/25 iunie 2018.

²⁵ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 565 din 9 iunie 2022.

determinat lipsa de claritate și previzibilitate a dispozițiilor art. 155 alin. (1) din Codul penal. Curtea a mai observat că, în cazul de față, legiuitorul a nesocotit prevederile art. 147 alin. (4) din Constituție, ignorând efectele obligatorii ale Deciziei nr. 297 din 26 aprilie 2018, cu consecința creării unui viciu de neconstituționalitate mai grav generat de aplicarea neunitară a textului de lege „*cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea*”, care, în mod evident, nu prevede niciun caz de întrerupere a cursului prescripției răspunderii penale. Pentru restabilirea stării de constituționalitate este necesar ca legiuitorul să clarifice și să detalieze prevederile referitoare la încetarea cursului prescripției răspunderii penale, în spiritul celor precizate în considerentele deciziei anterior menționate. Ca atare, instanța de control constituțional a reținut că dispozițiile art. 155 alin. (1) din Codul penal sunt neconstituționale.

În motivarea excepției de neconstituționalitate soluționată prin Decizia nr. 358/2022, autorii acesteia au arătat că, prin Decizia nr. 297 din 26 aprilie 2018, Curtea a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că soluția legislativă care prevede întreruperea cursului termenului prescripției răspunderii penale prin îndeplinirea „oricărui act de procedură în cauză”, din cuprinsul dispozițiilor art. 155 alin. (1) din Codul penal, *este neconstituțională*. În continuare, tot în susținerea excepției de neconstituționalitate au fost invocate prevederile art. 147 alin. (1) din Constituție, precum și ale art. 31 alin. (1) și (3) din Legea nr. 47/1992²⁶ referitoare la efectele deciziilor Curții Constituționale, apreciind că după 45 de zile de la publicarea deciziei de admitere, instanțele judecătorești trebuiau să constate că dispozițiile art. 155 alin. (1) C. pen. și-au încetat efectele juridice.

Or, în practică, instanțele judecătorești au statuat că decizia Curții Constituționale este o **decizie interpretativă**, iar nu una *pură și simplă* de imediată aplicare. Astfel, textul de lege criticat nu este suficient de clar și explicit stabilit la nivel legislativ, fapt ce are consecințe directe atât asupra persoanei aflate în ipoteza normei, cât și pentru instanța chemată să aprecieze cu privire la temeinicia și legalitatea solicitărilor

Dispozițiile art. 147 alin. (4) din Constituție consacră efectul general obligatoriu al deciziilor Curții Constituționale. Textul constituțional are în vedere toate deciziile, indiferent de tipul acestora, simple sau interpretative. Totodată, art. 31 alin. (1) din Legea nr. 47/1992, republicată, stipulează că decizia prin care se constată neconstituționalitatea unei legi sau ordonanțe ori a unei dispoziții dintr-o lege sau ordonanță în vigoare este definitivă și obligatorie. În consecință, toate deciziile Curții Constituționale au ca efect *obligația organelor de aplicare a legilor de a se conforma acestora*, în sensul de a nu aplica dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale, iar în cazul celor interpretative aceste organe trebuie să-și adapteze practica în conformitate cu interpretarea dată normei de către instanța de contencios constituțional.

Stabilirea naturii de decizie simplă/extremă determină necesitatea/obligația legiuitorului de a interveni legislativ, pe când atribuirea naturii de decizie

²⁶ Republicată în Monitorul Oficial 307/03 decembrie 2010.

interpretativă/cu rezervă de interpretare nu naște o astfel de obligație, ci determină, mai degrabă, o obligație a organelor judiciare (și a celorlalte organe chemate să aplice legea) de a interpreta decizia Curții și de a-i stabili efectele pentru a o aplica la cazul concret. „Atât considerentele, cât și dispozitivul deciziilor sale sunt general obligatorii și se impun cu aceeași forță tuturor subiecților de drept. În consecință, atât Parlamentul, cât și Guvernul, respectiv autoritățile și instituțiile publice urmează, în aplicarea legii criticate, să respecte cele stabilite de Curtea Constituțională în considerentele și dispozitivul prezentei decizii”²⁷.

Prin Decizia nr. 358/2022, instanța de control constituțional reține că Decizia nr. 297 din 26 aprilie 2018 sancționează „soluția legislativă” pe care textul de lege criticat o conținea, astfel că, aplicând criteriile tradiționale/clasice, aceasta nu va putea fi încadrată în categoria deciziilor interpretative/cu rezervă de interpretare. De altfel, dispozitivul deciziei nici nu cuprinde sintagma specifică unei decizii prin care se stabilește interpretarea constituțională a normei.

În perioada subsecventă publicării Deciziei nr. 297 din 26 aprilie 2018, ca și consecință a pasivității legiuitorului, identificarea cazurilor de întrerupere a cursului prescripției răspunderii penale a fost realizată de către organul judiciar, ajungându-se la o nouă situație lipsită de claritate și previzibilitate, situație ce a determinat inclusiv aplicarea diferită la situații similare a dispozițiilor criticate pe calea excepției de neconstituționalitate.

În considerentele care explică soluția Deciziei nr. 297 din 26 aprilie 2018, instanța de contencios constituțional a statuat următoarele:

„25. ... prin Decizia nr.1092 din 18 decembrie 2012, Curtea a statuat că prescripția aparține dreptului penal material, și nu dreptului procesual penal și că, așa fiind, prescripția este o cauză de înlăturare a răspunderii penale. Prin aceeași decizie, Curtea a reținut că, înlăturându-se răspunderea penală, se înlătură și acțiunea penală, dar acesta este un efect derivat, de ordin procesual, ce decurge din primul efect, din înlăturarea răspunderii penale, efect de ordin material. (...) Având în vedere jurisprudența mai sus invocată, Curtea constată că legea penală, în ansamblul ei, este supusă atât exigențelor calității legii, impuse prin dispozițiile constituționale ale art. 1 alin. (5), cât și celor ale principiului legalității incriminării și a pedepsei, astfel cum acesta este reglementat la art. 23 alin. (12) din Constituție. ... Pentru acest motiv, termenele de prescripție sunt prevăzute în cuprinsul părții generale a Codului penal. În acest sens, dispozițiile art. 154 din Codul penal în vigoare prevăd termene de prescripție a răspunderii penale, stabilite de legiuitor prin raportare la gravitatea faptelor incriminate, și, în consecință, la limitele speciale ale pedepselor penale prevăzute pentru infracțiunile reglementate. Cum prescripția răspunderii penale este o instituție de drept penal substanțial care are la bază trecerea timpului, dispozițiile legale ce reglementează termenele de prescripție a răspunderii penale și modalitatea de aplicare a acestora au o importanță considerabilă, atât pentru activitatea organelor judiciare ale statului, cât și pentru persoanele care săvârșesc infracțiuni.

²⁷ Decizia nr. 206 din 29 aprilie 2013, M. Of. nr. 350 din 13 iunie 2013.

Având în vedere aceste considerente, se impune a fi garantat caracterul previzibil al efectelor dispozițiilor art. 155 alin. (1) din Codul penal asupra persoanei care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, inclusiv prin asigurarea posibilității acesteia de a cunoaște aspectul intervenirii întreruperii cursului prescripției răspunderii penale și al începerii cursului unui nou termen de prescripție. De altfel, data efectuării unui act de procedură ce produce efectul anterior menționat este și data de la care începe să curgă și poate fi calculat noul termen de prescripție.

..., Curtea reține că prevederile art. 155 alin. (1) din Codul penal sunt lipsite de previzibilitate și, totodată, contrare principiului legalității incriminării, întrucât sintagma „oricărui act de procedură” din cuprinsul acestora are în vedere și acte ce nu sunt comunicate suspectului sau inculpatului, nepermițându-i acestuia să cunoască aspectul întreruperii cursului prescripției și al începerii unui nou termen de prescripție a răspunderii sale penale.

... Curtea constată că soluția legislativă anterioară, prevăzută la art. 123 alin. 1 din Codul penal din 1969, îndeplinea condițiile de previzibilitate impuse prin dispozițiile constituționale analizate în prezenta cauză, întrucât prevedea întreruperea cursului prescripției răspunderii penale doar prin îndeplinirea unui act care, potrivit legii, trebuia comunicat, în cauza în care persoana vizată avea calitatea de învinuit sau inculpat”.

Evaluând considerentele ante redate prin raportare la conținutul sesizării, de vreme ce autorul excepției de neconstituționalitate a criticat prevederile art. 155 alin. 1 din C. pen. pentru aceea că **nu** orice act de procedură ar trebui să aibă efect întreruptiv de prescripție, ci doar actele de procedură comunicate suspectului sau inculpatului, majoritatea practicii judiciare a considerat că Decizia nr. 297/2018 este, în fapt, una interpretativă și i-a oferit valențele juridice ale unei decizii de interpretare a constituționalității textului art. 155 alin. 1 din C. pen. Concret, în practica judiciară, Decizia nr. 297/2018 a fost aplicată în sensul că textul de lege cuprins în art. 155 alin. 1 din C.pen. care nu a fost declarat neconstituțional, respectiv „Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe” trebuie interpretat în lumina considerentelor deciziei, apreciindu-se că doar actele de procedură comunicate suspectului sau inculpatului pot întrerupe cursul prescripției răspunderii penale. De altfel, câtă vreme, conform art. 31 alin. 1 din Legea privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale nr. 47/1992, „Decizia prin care se constată neconstituționalitatea unei legi sau ordonanțe ori a unei dispoziții dintr-o lege sau dintr-o ordonanță în vigoare este definitivă și obligatorie” și, prin jurisprudența sa (spre exemplu, Decizia Plenului Curții Constituționale nr.1 din 17 ianuarie 1995, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 16 din 26 ianuarie 1995), Curtea Constituțională a arătat că puterea de lucru judecat ce însoțește actele jurisdicționale, deci și deciziile Curții Constituționale, se atașează nu numai dispozitivului, ci și considerentelor pe care se sprijină acesta, reținând că atât considerentele, cât și dispozitivul deciziilor sale sunt general obligatorii și se impun cu aceeași forță tuturor subiectelor de drept, o atare practică judiciară apare ca fiind pe deplin justificată. Mai mult decât atât, prin Decizia

nr. 392 din 6 iunie 2017 (par. 52), publicată în Monitorul Oficial nr. 504 din 30.06.2017, Curtea Constituțională a menționat *expressis verbis*: „întrucât toate considerentele din cuprinsul unei decizii sprijină dispozitivul acesteia, Curtea constată că autoritatea de lucru judecat și caracterul obligatoriu al soluției se răsfrânge asupra tuturor considerentelor deciziei”.

Cu toate acestea, prin par. 52–53 din Decizia Curții Constituționale nr. 358 din 26 mai 2022, aceeași instanță de contencios constituțional a explicat următoarele „... Curtea constată că atât obligativitatea dispozitivului, cât și a considerentelor reprezintă un principiu ce însoțește toate deciziile Curții Constituționale, indiferent de soluția pronunțată prin acestea. Așa fiind, Curtea subliniază faptul că, deși în anumite cazuri o decizie a Curții Constituționale poate fi aplicată la speța dedusă judecării într-un mod conform considerentelor sale, demers pe deplin posibil independent de intervenția legiuitorului, aceasta nu presupune o înlăturare a obligației acestuia din urmă de a interveni legislativ inclusiv în cazul deciziilor interpretative/cu rezervă de interpretare.

În acest context, Curtea observă că lipsa de intervenție a legiuitorului în cazul pronunțării unor decizii de admitere (indiferent de tipologia acestora) și implicațiile acestei pasivități, îndeosebi în materie penală, au determinat nașterea unei practici judiciare ce tinde la adoptarea unei soluții de suplinire a competențelor legiuitorului, prin identificarea ansamblului legislativ și aplicarea acestuia, de multe ori prin *analogie*, la cazul dat. Astfel, încercarea organelor judiciare, justificată de neîndeplinirea de către legiuitor a obligației constituționale prevăzute de art. 147 alin.(1) și (4) din Constituție, de a da un efect norme în forma rămasă după pronunțarea deciziei Curții Constituționale duce de multe ori la o aplicare neunitară a acestei norme”.

Or, în ceea ce privește Decizia nr. 297/2018, prin par. 61 din Decizia nr. 358/2022, instanța de contencios constituțional a arătat că „... prin efectele pe care le produce, Decizia nr. 297 din 26 aprilie 2018 împrumută natura juridică a unei decizii simple/extreme, întrucât, constatând neconstituționalitatea faptului că întreruperea cursului termenului prescripției răspunderii penale se realiza prin îndeplinirea „oricărui act de procedură în cauză”, Curtea a sancționat unica soluție legislativă pe care dispozițiile art. 155 alin. (1) din Codul penal o reglementau”.

Sunt, deopotrivă, relevante soluționării contestației în anulare formulate în cauză și par. 70, par. 72–73 din aceeași Decizie nr. 358/2022, conform cărora:

„... Curtea constată că, în paragraful 34 al Deciziei nr. 297 din 26 aprilie 2018, a evidențiat reperatele comportamentului constituțional pe care legiuitorul, iar nu organele judiciare, avea obligația să și-l însușească, acesta, în temeiul art. 147 din Constituție, fiind obligat să intervină legislativ și să stabilească clar și previzibil cazurile de întrerupere a cursului prescripției răspunderii penale. (...) Curtea constată că ansamblul normativ în vigoare nu oferă toate elementele legislative necesare aplicării previzibile a norme sancționate prin Decizia nr. 297 din 26 aprilie 2018. Astfel, deși Curtea Constituțională a făcut trimitere la vechea reglementare, evidențiind reperatele unui comportament constituțional pe care legiuitorul avea obligația să și-l însușească,

aplicând cele statuate de Curte, acest fapt nu poate fi interpretat ca o permisiune acordată de către instanța de contencios constituțional organelor judiciare de a stabili ele însele cazurile de întrerupere a prescripției răspunderii penale.

Paragraf 73: „În consecință, Curtea constată că, în condițiile stabilirii naturii juridice a Deciziei nr. 297 din 26 aprilie 2018 ca decizie simplă/extremă, în absența intervenției active a legiuitorului, obligatorie potrivit art. 147 din Constituție, pe perioada cuprinsă între data publicării respectivei decizii și până la intrarea în vigoare a unui act normativ care să clarifice norma, prin reglementarea expresă a cazurilor apte să întrerupă cursul termenului prescripției răspunderii penale, fondul activ al legislației nu conține vreun caz care să permită întreruperea cursului prescripției răspunderii penale”.

În aceste condiții, din moment ce, prin Decizia nr. 358/26.05.2022, Curtea Constituțională a României a constatat că dispozițiile art. 155 alin. (1) din Codul penal sunt neconstituționale, explicând o atare soluție inclusiv prin raportare la considerentele amintite anterior, iar, potrivit art. 147 alin. (4) din Constituție, deciziile Curții Constituționale a României sunt de generală aplicare, devenind opozabile *erga omnes* de la data publicării în Monitorul Oficial al României, soluționarea cauzelor penale trebuie să se grefeze pe ideea că, la momentul judecării apelului, Decizia nr. 297/2018 se impunea a fi aplicată ca o decizie simplă de neconstituționalitate, având consecințele stabilite prin par. 73 din Decizia nr. 358/2022.

Cu alte cuvinte, dacă deși, la momentul soluționării inițiale a cauzelor penale, raliindu-se practicii instanței supreme, majoritară la nivelul țării, instanțele au apreciat Decizia nr. 297/2018 ca având natura juridică a unei decizii de interpretare și i-au conferit efectele la care s-a făcut trimitere prin par. 34, după pronunțarea Deciziei nr. 358/26.05.2022 nu mai subzistă vreun dubiu în ceea ce privește natura juridică a Deciziei nr. 297/2018.

Chiar autoritatea emitentă a clarificat, printr-un act obligatoriu și de generală aplicare, respectiv o nouă decizie de constatare a neconstituționalității art. 155 alin. 1 din C. pen., că natura juridică a Deciziei nr. 297/2018 este cea de simplă decizie de neconstituționalitate și că efectul specific pe care l-a produs, în contextul inactivității legiuitorului, care nu a pus în acord cu textul Constituției României dispozițiile art. 155 alin. 1 din C. pen., este acela că, între data de 25.06.2018, data publicării în Monitorul Oficial a Deciziei nr. 297/2018 și data de 30.05.2022, când a intrat în vigoare OUG nr. 71/2022²⁸, pentru modificarea art. 155 alin. 1 din C. pen., nu a existat, practic, vreun caz de întrerupere a cursului prescripției răspunderii penale (în acest sens este par. 73 din Decizia nr. 358/2022).

Ca urmare a acestei soluții adoptate de instanța de control constituțional, singurul termen de prescripție prevăzut de Codul penal intrat în vigoare la data de 01 februarie 2014 și până la data publicării OUG 71/2022, este termenul general de prescripție, nemaexistând cauze de întrerupere a cursului prescripției răspunderii penale și nici prescripția specială.

²⁸ Publicată în Monitorul Oficial 531/30 mai 2022.

Prin Decizia nr. 67/25 octombrie 2022²⁹, Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală a constatat că în dreptul român, normele referitoare la întreruperea cursului prescripției sunt norme de drept penal material (substanțial) supuse din perspectiva aplicării lor în timp principiului activității legii penale prevăzut de art. 3 din Codul penal, cu excepția dispozițiilor mai favorabile, potrivit principiului *mitior lex* prevăzut de art. 15 alin. (2) din Constituție și art. 5 din Codul penal.

Principalul efect al deciziilor pronunțate de către Curtea Constituțională a României și al deciziei pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție constă în posibilitatea schimbării încadrării juridice a faptei prevăzută de legea penală în raport de legislația existentă în intervalul de timp 26.06.2018 – 30 mai 2022, întrucât, în funcție de particularitățile fiecărei cauze, aceasta poate fi considerată ca lege penală mai favorabilă. După schimbarea încadrării juridice, va fi analizată împlinirea termenului general al prescripției răspunderii penale în cauză. În ipoteza în care se constată împlinirea acestui termen, suspectul sau inculpatul vor putea cere continuarea procesului penal.

În concordanță cu literatura de specialitate, va trebui să precizăm că nu în toate cazurile legea care prevede prescripția cea mai scurtă este și legea mai favorabilă: „de exemplu, dacă o lege prevede un termen de prescripție mai lung, dar în același timp dispune că nu poate fi întrerupt cursul prescripției sau că anumite acte nu au efect întreruptiv de prescripție, această lege – în cazul când au avut loc acte care ar putea fi întreruptive de prescripție – poate fi mai favorabilă decât legea care prevede un termen de prescripție mai scurt, dar care dispune că prescripția poate fi întreruptă sau că au efect întreruptiv de prescripție actele care potrivit celeilalte legi nu produc acest efect. Codul penal în vigoare nu cuprinde vreo reglementare expresă cu privire la aplicarea „legii mai favorabile” în materie de prescripție. Dat fiind însă că instituția prescripției este reglementată în cadrul Codului penal, toate normele privitoare la aplicarea în timp a legii penale își au aplicarea și cu privire la prescripție”³⁰.

Se mai impune o referire și la jurisprudența fostului Tribunal Suprem care a reținut că „Este mai favorabilă legea nouă dacă aceasta prevede condiții mai restrictive în ceea ce privește actele procesuale care au ca efect întreruperea prescripției. Potrivit legii noi, sunt susceptibile să întrerupă cursul prescripției numai actele procesuale de urmărire și judecată, care, potrivit legii, trebuie să fie comunicate învinutului sau inculpatului”³¹. Conform doctrinei „Evaluarea caracterului mai favorabil al dispozițiilor referitoare la prescripție din legile succesive trebuie să se facă în raport de situația concretă și în ansamblul dispozițiilor

²⁹ Publicată în Monitorul Oficial nr. 1141/28 noiembrie 2022.

³⁰ V. Dongoroz ș.a., *Explicați teoretice ale Codului penal român. Partea Generală*, vol. I, ediția a II-a, Ed. Academiei Române, București, 2003, p. 76–77.

³¹ Tribunalul Suprem, decizia nr. 2185 din 1970, citată în G. Antoniu, C. Bulai (coord.), *Practică judiciară penală*, vol. I, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988, p. 31–32.

privind prescripția din legile penale succesive. Nu ar putea fi combinate dispozițiile mai favorabile, în materie de prescripție, din legile penale care au intervenit. Tot astfel, nu ar putea fi socotită întotdeauna mai favorabilă legea care prevede un termen de prescripție mai scurt, deoarece aceeași lege ar putea conține alte prevederi care, în mod concret, să agraveze situația condamnatului. O aplicare corectă a acestei reguli s-a făcut în speța citată. Față de situația concretă, a apărut mai favorabilă legea nouă care restrânge mult efectul întreruptiv de prescripție al unor acte procedurale, înlesnind împlinirea termenului de prescripție, chiar dacă, prin ipoteză, ar fi prevăzut un termen mai lung de prescripție a incriminării decât legea anterioară, ori ar fi prevăzut o pedeapsă mai gravă decât legea veche pentru infracțiunea imputată³².

Consecința reținerii legii penale mai favorabile în materia termenelor de prescripție va consta în pronunțarea unei soluții de încetare a procesului penal sau a unei soluții de achitare (numai în măsura în care persoana acuzată ar solicita continuarea procesului penal în fața instanței de primă jurisdicție sau în fața instanței de apel).

Apreciem că în ipoteza în care este formulată calea extraordinară de atac a contestației în anulare în temeiul art. 426 lit. b C.p.p.: „împotriva hotărârilor penale definitive se poate face contestație în anulare în următoarele cazuri; (...) b) când inculpatul a fost condamnat, deși existau probe cu privire la o cauză de încetare a procesului penal” chiar în cazul admiterii și desființării deciziei penale pronunțate de instanța de apel, inculpatul nu mai poate solicita continuarea procesului penal, anterior fiind deja pronunțată o soluție definitivă de condamnare în urma analizării întregului probatoriu administrat în cauză.

În măsura în care la momentul soluționării definitive a cauzei s-a considerat că legea penală mai favorabilă este Codul penal din 1969, iar alegerea legii penale mai favorabile a avut loc în funcție de mai multe criterii analizate de instanța de primă jurisdicție ulterior Deciziei Curții Constituționale nr. 297/2018, așa cum s-a reținut în considerentele Deciziei nr. 67/2022 pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, „în ipoteza în care instanța de apel a examinat incidența dispozițiilor legale referitoare la prescripția răspunderii penale prin raportare la Decizia Curții Constituționale nr. 297/2018, invocarea naturii juridice diferite a acesteia din urmă, astfel cum a fost stabilită prin Decizia nr. 358/2022, nu poate fi realizată pe calea contestației în anulare întemeiate pe dispozițiile art. 426 lit. b) din Codul de procedură penală, întrucât constituie o *chestiune de drept, iar nu o eroare de procedură*.”

Or, uneori, chiar în absența unei analize proprii a prescripției răspunderii penale, instanța de apel poate valida raționamentul primei instanțe în baza căruia termenul de prescripție a răspunderii penale să fie împlinit pentru o singură infracțiune, reținând susținerea primei instanțe conform căreia pentru celelalte fapte deduse judecării nu ar fi intervenit o cauză de înlăturare a răspunderii penale.

³² Antoniu, C. Bulai (coord.), *Practică judiciară penală*, vol. I, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988, p. 39.

Deși, așa cum s-a arătat, ulterior prin Decizia Curții Constituționale nr. 358/2022, practica judiciară generalizată a fost una eronată și a condus la aplicarea de către organele judiciare a legii penale prin analogie, această situație constituie o chestiune de drept, o eroare de judecată, iar nu una de procedură, întrucât vizează chiar fondul cauzei, respectiv regimul răspunderii penale. Faptul că eroarea cu privire la natura Deciziei Curții Constituționale nr. 297/2018 a avut un caracter generalizat la nivelul practicii judiciare nu conduce la concluzia existenței unei erori de procedură, ci, dimpotrivă, subliniază faptul că a fost rezultatul raționamentului judiciar dezvoltat de instanțele investite cu judecarea cauzelor respective. Similar, intervenirea Deciziei Curții Constituționale nr. 358/2022 prin care a fost relevată eroarea de interpretare a naturii Deciziei nr. 297/2018 nu are semnificația unei cauze de schimbare a caracterului de eroare de judecată a instanțelor judecătorești.

Desigur că în temeiul Deciziei Curții Constituționale nr. 358/2022, în materia prescripției răspunderii penale se poate afirma că a intervenit o lege penală mai favorabilă, însă admiterea unei contestații în anulare în scopul reținerii legii penale mai favorabile, respectiv a legii care permite incidența prescripției răspunderii penale, *nu este reglementată de legiuitor*. Admisibilitatea unei contestații în anulare pentru aplicarea legii penale mai favorabile nu este susținută din punct de vedere normativ, motivele pentru care poate fi exercitată o asemenea cale extraordinară de atac fiind expres și limitativ prevăzute de lege.

În lipsa unei intervenții legislative care să extindă competența instanței în evaluarea cazurilor de contestație în anulare, în ipoteza succesiunii de legi penale în timp, față de scopul urmărit prin intermediul căii extraordinare de atac, de înlăturare a erorilor de procedură, instanța nu poate schimba legea penală substanțială reținută cu autoritate de lucru judecat ca fiind mai favorabilă la momentul analizei admisibilității în principiu a contestației în anulare. Evaluarea instanței de apel atât cu privire la existența și la tipicitatea faptei cât și cu privire la legea penală mai favorabilă a produs efecte imediate și a intrat în autoritatea de lucru judecat, chiar dacă ulterior rămânerii definitive a hotărârii au survenit modificări legislative sau jurisprudențiale care sunt de natură să învedereze caracterul eronat al analizei.

În cazul în care instanța de apel a analizat toate legile penale succesive și a identificat legea veche ca fiind legea penală mai favorabilă, stabilirea acesteia nu poate face obiect de cenzură pe calea contestației în anulare, întrucât un asemenea procedeu ar conduce la transformarea contestației în anulare într-un apel deghizat fiind astfel permisă pronunțarea unei soluții diametral opuse, exclusiv pe baza unor interpretări diferite date aceluiași elemente avute în vedere de instanța de apel. Or, o nouă analiză a fondului cauzei poate fi dispusă numai în situația în care în cadrul contestației în anulare apar elemente noi circumscrise unei erori de procedură a instanței de apel, fiind necesară respectarea principiului prezumției legalității hotărârii judecătorești.

Considerăm că *aplicarea legii mai favorabile vizată de art. 5 și 6 din Codul penal în vigoare nu este posibilă, ea neconstituind unul dintre motivele expres*

enumerare de legiuitor ca temei al acestei căi extraordinare de atac și prevăzută ca atare în art. 426 lit. a-i C.proc.pen. O interpretare contrară ar deschide posibilitatea exercitării contestației în anulare ori de câte ori ar intra în vigoare o modificare legislativă care ar reglementa pedepse mai mici decât cele existente în lege la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, reducerea limitelor de pedeapsă antrenând și reducerea termenelor de prescripție a răspunderii penale. Se va putea ajunge astfel, în condițiile unei asemenea interpretări lipsite de fundament normativ, la concluzia că la data pronunțării deciziei de instanța de apel, termenul de prescripție era împlinit prin raportare la limitele de pedeapsă prevăzute de legea nouă, deși această lege nu se afla în vigoare la data pronunțării soluției de către instanța de control judiciar.

III.d O intervenție a legiuitorului pozitiv și consecințele acesteia în planul dreptului substanțial

În considerentele Deciziei nr. 358/2022, Curtea a constatat că ansamblul normativ în vigoare nu oferă toate elementele legislative necesare aplicării previzibile a normei sancționate prin Decizia nr. 297 din 26 aprilie 2018. Astfel, deși Curtea Constituțională a făcut trimitere la vechea reglementare, evidențiind reperele unui comportament constituțional pe care legiuitorul avea obligația să și-l însușească, aplicând cele statuate de Curte, acest fapt nu poate fi interpretat ca o permisiune acordată de către instanța de contencios constituțional organelor judiciare de a stabili ele însele cazurile de întrerupere a prescripției răspunderii penale.

Observând că se impunea de urgență reglementarea unor condiții clare în care intervine întreruperea prescripției răspunderii penale, reglementare care să asigure și în continuare desfășurarea într-un cadru normativ accesibil și previzibil a activității organelor judiciare în cadrul procesului penal, evitându-se astfel o lacună legislativă, Guvernul României a adoptat Ordonanță de urgență nr. 71 din 30 mai 2022. Conform acestei ordonanțe, art. 155 din Legea nr. 286/2009 privind Codul penal, alineatul (1) se modifică și va avea următorul cuprins: „(1) Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză care, potrivit legii, trebuie comunicat suspectului sau inculpatului.”

După cum am precizat anterior, fără a fi calificate ele însele ca *mitior lex*, Deciziile Curții Constituționale nr. 297/2018 și nr. 358/2022 configurează, prin efectele pe care le produc la nivelul normei înscrise în cadrul art. 155 alin. (1) Cod penal, un veritabil criteriu concret de determinare a legii penale mai favorabile până la soluționarea definitivă a cauzei, constând dintr-un regim juridic mai favorabil aplicabil unei cauze care înlătură răspunderea penală (prescripția răspunderii penale). Astfel fiind, legea penală care a reglementat în cuprinsul art. 155 alin. (1) Cod penal soluția normativă declarată neconstituțională, de la intrarea sa în vigoare (1 februarie 2014) și până la modificarea dispoziției legale prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 71/2022, este o lege penală substanțială, în concret o lege penală mai favorabilă persoanei acuzate până la soluționarea definitivă a cauzei, aplicabilă astfel în mod global raportului de conflict.

Pentru evitarea oricărui dubiu de interpretare, precizăm că prevederile art. 155 alin. (1) Cod penal, astfel cum au fost modificate prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 71/2022, nu pot *de plano* produce efecte juridice întreruptive de prescripție după intrarea lor în vigoare în cauzele pendinte guvernate de legea penală mai favorabilă persoanei acuzate, care include norma declarată neconstituțională prin actele de jurisdicție constituțională sus iterate. Aceasta va ultraactiva, în aplicațiunea art. 5 Cod penal, guvernând regimul juridic al întreruperii termenului de prescripție a răspunderii penale și cu privire la actele subsecvente intrării în vigoare a Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 71/2022.

Astfel, până la data de 30 mai 2022, data intrării în vigoare a Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 71/2022, în materie penală nu a funcționat întreruperea cursului termenelor de prescripție a răspunderii penale, situație juridică ce va produce efecte în condițiile legii penale mai favorabile în cauzele pendinte. Ipotezele de întrerupere a cursului prescripției răspunderii penale în condițiile Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 71/2022 se vor aplica numai cu privire la faptele comise începând cu data de 30 mai 2022, acestea neputând fi aplicate retroactiv în cauzele pendinte, neavând natura unei legi penale mai favorabile, ci dimpotrivă. Deși în foarte multe cauze aflate în fața instanțelor de judecată, poziția exprimată de Ministerul Public va fi în sensul reținerii unei cauze de întrerupere noi a cursului prescripției, în ipoteza în care faptele deduse judecării sunt comise anterior intrării în vigoare Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 71/2022, o asemenea poziție este lipsită de suport legal, contravenind chiar dispozițiilor constituționale consacrand principiul aplicării legii penale mai favorabile.

Prin urmare, chiar dacă Înalta Curte de Casație și Justiție a stabilit prin Decizia nr. 67/25 octombrie 2022 că „normele referitoare la întreruperea cursului prescripției sunt norme de drept penal material (substanțial) supuse din perspectiva aplicării lor în timp principiului activității legii penale prevăzut de art. 3 din Codul penal, cu excepția dispozițiilor mai favorabile, potrivit principiului *mitior lex* prevăzut de art. 15 alin. (2) din Constituția României, republicată, și art. 5 din Codul penal” o asemenea soluție nu poate justifica exercitarea oricând a unei contestații în anulare pe motivul că ar fi intervenit o lege penală mai favorabilă.

*Principiul constituțional al legii penale mai favorabile este aplicabil actelor normative, prevederilor acestora care au fost declarate neconstituționale, precum și ordonanțelor de urgență aprobate de Parlament cu modificări sau completări ori respinse, dacă în timpul când acestea s-au aflat în vigoare au cuprins dispoziții penale mai favorabile. Examinarea prescripției răspunderii penale nu poate justifica o combinare între prevederi cuprinse în două legi distincte, una aparținând dreptului procesual aplicabilă cauzei (actului întreruptiv) și una aparținând dreptului material, aplicabilă efectului (întreruperea cursului prescripției), întrucât ar echivala cu crearea unei *lex tertia*.*

Spre deosebire de aceste principii analizate în deciziile instanței de control constituțional și prin deciziile Înaltei Curți de Casație și Justiție la care am făcut

referire, în ipoteza în care legea națională a unui stat consideră o regulă în materie de prescripție penală ca fiind mai degrabă de procedură decât de fond, este posibilă modificarea acelei reguli cu scopul de a prelungi termenul de prescripție în ceea ce privește infracțiunile pentru care nu s-a împlinit deja acest termen la momentul modificării. Astfel, prin Hotărârea din 22 iunie 2000, pronunțată în Cauza Coëme și alții împotriva Belgiei, §§ 147–149, Curtea de la Strasbourg a statuat că prelungirea termenului de prescripție nu implică o încălcare a drepturilor garantate de art. 7 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, dacă legea națională a unui stat consideră o regulă în materie de prescripție penală ca fiind mai degrabă de procedură decât de fond, este posibilă modificarea acelei reguli cu scopul de a prelungi termenul de prescripție în ceea ce privește infracțiunile pentru care nu s-a împlinit deja acest termen la momentul modificării.

La un deceniu de data intrării în vigoare a unei noi legislații penale, în România se propune elaborarea și punerea în dezbatere publică a variantelor revizuite ale noilor Coduri penale și ale legislației penale speciale de bază și, ulterior, sesizarea Parlamentului până cel târziu la sfârșitul anului 2024.

Concluzie a primei părți

În acest sens, conform unui Ordin al Ministrului de Justiție³³, a fost decisă formarea „Grupului de Lucru-Politică Penală a României 2024”, care să elaboreze și să pună în dezbatere publică a variantele revizuite ale Noilor Coduri Penale și ale legislației penale speciale de bază și care să sesizeze Parlamentul până la sfârșitul anului viitor. În sprijinul acestui demers sunt invocate modificările suferite de Codurile penale, atât în Parlament, cât și ca urmare a transpunerii unor decizii ale Curții Constituționale, care au afectat coerența reglementării inițiale.

Acceptând că politica penală a statului se află la o răscruce, iar de la adoptarea noilor coduri penale sute de intervenții au fost făcute pe proiectele inițiale, încă din faza de dezbateri parlamentare și până în prezent, fiind extrem de vizibilă o evoluție a fenomenului criminologic, provocările la care trebuie să răspundă instituțiile de aplicare a legii diversificându-se, credem că o revizuire în acest segment legislativ presupune o analiză de drept comparat. Devine extrem de importantă pentru orice proces legislativ intern, o abordare a modului de reglementare a prescripției răspunderii penale în ordinea juridică a altor state, experiența acestor state putând fi avută în vedere și valorificată de legiuitorul național, cu respectarea exigențelor de ordin constituțional.

³³ Nerepublicat.